

Κώστας Μπενέκος, Μαρία Καπιτοπούλου, Το μάθημα της γλώσσας με νέα βοηθήματα

Κυρίες και κύριοι,

Το υλικό που ανέλαβε να γράψει η ομάδα μας απευθύνεται σε παιδιά που έχουν μια προβληματική σχέση με την εκπαίδευση εξαιτίας της κοινωνικής τους θέσης και ο στόχος μας είναι η ταχύρυθμη εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Ευθύς εξαρχής θέλουμε να τονίσουμε ότι για να γράψουμε αυτά τα εγχειρίδια δεν στηριχθήκαμε ούτε σε μεγάλες θεωρίες, ούτε σε σχολές, αλλά είναι αποτέλεσμα προσωπικών εμπειριών και άριστης συνεργασίας μεταξύ των μελών της ομάδας.

Στο πρώτο τεύχος επιλέξαμε μια μέθοδο αλφαριθμητισμού, η οποία βασίζεται στον ακουστικό διαχωρισμό των γραμμάτων, πράγμα που θα βοηθήσει τους μαθητές αυτών των τμημάτων να ακούν, να διαχωρίζουν και να συνθέτουν σε γραπτή μορφή τα διάφορα γράμματα. Έτσι πιστεύουμε δεν θα εμφανίζονται λάθη όπως π.χ. στη λέξη «χωριό», όπου που ανάμεσα στο «ρ» και το «ι» ακούγεται και ένα «γ». Θεωρούμε πολύ σημαντικό οι λέξεις της πρώτης σελίδας, του πρώτου τεύχους όλων των γραμμάτων, να μην συλλαβίζονται, αλλά να προφέρονται φυσικά. Π.χ. τη λέξη «κόκορας» δεν θα τη λέμε «κό-κο-ρας» ή το «αεροπλάνο» δεν το λέμε «α-ε-ρο-πλά-νο», αλλά θα λέμε φυσικά «κόκορας», «αεροπλάνο». Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα καταστεί δυνατός ο έλεγχος από τον εκπαιδευτικό αν ο μαθητής κατάφερε να εντοπίσει τη θέση του συγκεκριμένου γράμματος από τον ήχο. Μετά μπορεί φυσικά να συνδυαστεί και η γραπτή μορφή του γράμματος.

Εδώ θα αναφερθώ πιο συγκεκριμένα στη μέθοδο αλφαριθμητισμού που επιλέξαμε. Καταρχάς, κάθε παιδί πρέπει να έχει στη διάθεσή του πλαστικοποιημένα τα τρία τμήματα του ψαριού, δηλαδή το κεφάλι, το σώμα και την ουρά. Κάνω σχετικά με το ψάρι την ανάλογη επεξήγηση. Στο τέλος του βιβλίου για τον εκπαιδευτικό υπάρχει το περίγραμμα ενός ψαριού, το οποίο

πρέπει να φωτοτυπήσει ο εκπαιδευτικός σε τόσα αντίτυπα, όσοι είναι οι μαθητές του. Προτείνουμε η φωτοτυπία να επικολληθεί σε χαρτόνι, ο μαθητής με μαρκαδόρους να χρωματίσει το κεφάλι του ψαριού κόκκινο, το σώμα κίτρινο και την ουρά πράσινη, και στη συνέχεια να κοπεί σε τρία κομμάτια (κεφάλι, σώμα, ουρά), που καλό θα ήταν να πλαστικοποιηθούν.

Ας πάρουμε τώρα για παράδειγμα το γράμμα «σ». Υποβάλλουμε στα παιδιά τις παρακάτω ερωτήσεις: «Στη λέξη 'σαύρα' το 'σ' ακούγεται σαν πρώτο γράμμα, σαν τελευταίο ή ακούγεται στη μέση της λέξης;», «Στη λέξη 'πίνακας' το 'σ' ακούγεται σαν πρώτο γράμμα, σαν τελευταίο ή ακούγεται στη μέση της λέξης;», «Στη λέξη 'τηλεόραση' το 'σ' ακούγεται σαν πρώτο γράμμα, σαν τελευταίο ή ακούγεται στη μέση της λέξης;». Είναι σπουδαίο για την επιτυχία του αλφαριθμητισμού με αυτήν τη μέθοδο τα παιδιά να καταλάβουν με παραδείγματα τι εννοούμε με τις παραπάνω φράσεις, ώστε μετά να είναι σε θέση να σηκώσουν το κόκκινο κεφάλι του ψαριού στη λέξη «σαύρα» (το «σ» είναι πρώτο γράμμα), την πράσινη ουρά στη λέξη «πίνακας» και το κίτρινο σώμα του ψαριού στη λέξη «τηλεόραση». Μετά θα ζητήσουμε από τα παιδιά να βάλουν X ή να χρωματίσουν τα σωστά κυκλάκια, που είναι κάτω από τις εικονολέξεις. Είναι αντιληπτό ότι στη λέξη «τηλεόραση», όπου το «σ» είναι μέσα στη λέξη, τα παιδιά θα χρωματίσουν τον μεσαίο κύκλο. Αν ζητήσουμε από τα παιδιά να μας πουν πού ακούγεται το «α» π.χ. στη λέξη «πατάτα», πρέπει να σηκώσουν το κίτρινο σώμα και την πράσινη ουρά του ψαριού και να βάλουν X στον μεσαίο και τελευταίο κύκλο, που βρίσκονται κάτω από καθεμιά εικονολέξη.

Σημειώνεται στη συνέχεια ότι τα παιδιά θα ακούσουν από τον εκπαιδευτικό για πρώτη φορά τη λέξη «συλλαβή» στο τέλος της ενότητας με το γράμμα «σ». Θα είναι μόνο στην εκφώνηση, την οποία θα διαβάσει μόνο ο εκπαιδευτικός, και θα ασχοληθούν συγκεκριμένα με συλλαβές στην ενότητα με το γράμμα «γ», δηλαδή τρεις ενότητες μετά.

Να δώσουμε μια επεξήγηση. Όταν λέμε «εικονολέξη», εννοούμε το σκίτσο, το οποίο βλέπει το παιδί σαν εικόνα, και τη λέξη που ακούγεται από το στόμα του εκπαιδευτικού ή ακόμα και του παιδιού, αν τυχόν την ξέρει και την ανακαλύψει.

Όσον αφορά τώρα την παρουσίαση του γράμματος «η», χρησιμοποιήθηκαν ως βοηθήματα εικόνες, όπως π.χ. γράφουμε «η», δηλαδή ήτα, ακούμε «ι», δηλαδή γιώτα. Αυτά πρέπει να τα αντιληφθεί το παιδί. Ή γράφουμε «αι», δηλαδή άλφα γιώτα, ακούμε «ε», δηλαδή έψιλον, πάλι με τον ίδιο τρόπο. Με αυτόν τον τρόπο συνεχίζουμε την παρουσίαση των δίψηφων φωνηέντων, όπως π.χ. είναι το «αυ», δηλαδή το άλφα ύψιλον στη λέξη «αυτοκίνητο». Με άλλα σκίτσα παρουσιάζεται η γραπτή εμφάνιση του «α» π.χ. μέσα στο τρενάκι και η μεταβολή της σε ήχο, δηλαδή σε α, μέσα στον καπνό.

Το μεγαλύτερο μέρος των ενοτήτων του πρώτου τεύχους έχει ασκήσεις ακουστικής αναγνώρισης του γράμματος με βάση τις εικονολέξεις. Εδώ πρέπει να γίνεται συνεχής χρήση των τριών τμημάτων του φαριού, τα οποία πρέπει να επιδεικνύουν τα παιδιά ανάλογα με τη θέση του γράμματος. Σε περίπτωση που ο εκπαιδευτικός έχει περισσότερο χρόνο και θέλει, μπορεί να χρησιμοποιήσει άλλες δικές του λέξεις ή περισσότερες ασκήσεις.

Στη συνέχεια, στο πρώτο τεύχος και πάλι, υπάρχουν ασκήσεις αναγνώρισης, γραφής και ανάγνωσης. Σχετικά με τις ασκήσεις γραφής, νομίζουμε ότι είναι εξίσου σημαντικό να εξασκούνται τα παιδιά και να μαθαίνουν και τα κεφαλαία γράμματα. Προτείνουμε στον εκπαιδευτικό να επιμείνει στη σωστή φορά της γραφής των γραμμάτων, όπως αυτή υποδεικνύεται με τα βέλη στο πάνω αριστερό μέρος κάθε σελίδας. Αν κάποιος εκπαιδευτικός θέλει να εφαρμόσει έναν άλλο δοκιμασμένο τρόπο γραφής, είναι ελεύθερος να το πράξει. Στο τέλος του τεύχους ακολουθούν σε μεγέθυνση τα 24 γράμματα της αλφαβήτας, τα οποία μπορούν να κοπούν και να χρησιμοποιηθούν σε διάφορες ασκήσεις.

Υπολογίζουμε τελικά ότι το πρώτο τεύχος, αν διδαχθεί εντατικά, μπορεί να τελειώσει το αργότερο μέχρι τα Χριστούγεννα, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι το τμήμα δεν θα καθυστερήσει και πολύ να λειτουργήσει.

Σε αυτό το τεύχος καταβάλαμε ιδιαίτερη προσπάθεια για την παρουσίαση πολλών προτάσεων και μικρών κειμένων φυσικά, τα οποία θα βοηθήσουν τα παιδιά να χειρίζονται όσο το δυνατόν αριότερα την ελληνική γλώσσα, ώστε να ενταχθούν στο κανονικό σχολείο με αρκετά εφόδια. Αυτά ήθελα να πω εγώ σχετικά με το πρώτο τεύχος. Στη συνέχεια η Μαρία θα σας μιλήσει για το δεύτερο τεύχος, που έγραψε η ομάδα μας. Ευχαριστώ πολύ.

Στο δεύτερο και τρίτο τεύχος ο στόχος της ομάδας ήταν να περιλείψει όλη τη βασική γραμματική και το συντακτικό της ελληνικής γλώσσας, με τρόπο σύντομο αναγκαστικά, αλλά κατανοητό και ευχάριστο ελπίζουμε από την άλλη. Τα δύο αυτά βιβλία θα μπορούσαν να ενταχθούν σε ένα χρονικό διάστημα δεκαπέντε περίπου μηνών ή πέντε σχολικών τριμήνων. Με άλλα λόγια, προσπαθήσαμε να συμπίεσουμε τη γλωσσική ύλη των έξι τάξεων του δημοτικού σχολείου σε δύο βιβλία και όπως είναι φυσικό, τα γραμματικά ή συντακτικά φαινόμενα που επεξεργαζόμαστε σε κάθε ενότητα είναι περισσότερα από ό,τι σε μία ενότητα των σχολικών εγχειριδίων, γεγονός που καθιστά αυτομάτως τα βιβλία μας πιο δύσκολα. Ελπίζουμε, όμως, ότι αυτή η δυσκολία εξισορροπείται πρώτον από το γεγονός ότι απευθυνόμαστε σε παιδιά ηλικίας 11-13 ή 14 ετών, τα οποία μπορούν να επεξεργαστούν ευκολότερα περισσότερα δεδομένα, και δεύτερον από την επιλογή των κειμένων, τα οποία προσπαθήσαμε να είναι κοντά στα ενδιαφέροντα αυτής της ηλικιακής ομάδας και να έχουν μια γενικότερη χρησιμότητα στην καθημερινή τους ζωή π.χ. η σύνταξη μιας αγγελίας, μιας πρόσκλησης, ενός γράμματος, μιας αίτησης κτλ.

Η παρουσίαση των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων γίνεται με τη σειρά που εμφανίζονται στο εγχειρίδιο διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη, *Ελληνική γλώσσα*. Εκτός από

αυτό, χρησιμοποιήσαμε και τη Νεοελληνική Γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη, τη Νεοελληνική Γραμματική του Χρ. Τσολάκη, καθώς και το Συντακτικό της Νέας Ελληνικής.

Το δεύτερο τεύχος, το οποίο δεν έχει ακόμη τυπωθεί, αποτελείται από 24 ενότητες, από τις οποίες οι πέντε είναι κεφάλαια-τεστ. Η κάθε ενότητα έχει κατά μέσο όρο 10 σελίδες και χωρίζεται σε 3-5 υποενότητες. Στην πρώτη σελίδα κάθε ενότητας έχουμε τον τίτλο, στίτσα ή φωτογραφίες σχετικές με το θέμα του κεφαλαίου και κάποιες ερωτήσεις, που σκοπό έχουν ουσιαστικά να εισαγάγουν το μαθητή στο θέμα το οποίο θα επεξεργαστεί στη συνέχεια, και να δώσουν αφορμή για συζήτηση. Για παράδειγμα, στην πρώτη σελίδα του κεφαλαίου 19 που φέρει τον τίτλο «Επαγγέλματα χθες και σήμερα», οι φωτογραφίες είναι σχετικές με το θέμα και παρουσιάζονται οκτώ επαγγέλματα. Κάποια από αυτά παλιά και παραδοσιακά, όπως αυτά του τσαγκάρη και του ράφτη, και άλλα καινούρια και σύγχρονα, όπως αυτά της οδοντιάτρου, του πιλότου και της χειρίστριας ηλεκτρονικών υπολογιστών. Στόχος μας με αυτή τη σελίδα είναι, όπως είπαμε και παραπάνω, να προκαλέσουμε μια συζήτηση γύρω από τα επαγγέλματα, με βοήθεια τις ερωτήσεις στο κάτω μέρος της σελίδας, αλλά και άλλες που θα θέσει ο εκπαιδευτικός (π.χ. με τι ασχολείται ο οικοδόμος, αν έχει συγκεκριμένο χώρο εργασίας, αν είναι μια καλοπληρωμένη δουλειά, αν γνωρίζουν τα παιδιά κάποιον οικοδόμο κτλ.).

Στην επόμενη σελίδα έχουμε το πρώτο κείμενο, όπου περιέχεται το γραμματικό φαινόμενο που θα μελετηθεί αμέσως μετά, κάποιες φράσεις και λέξεις-κλειδιά, μια ερώτηση κατανόησης κειμένου και μια ερώτηση, στην οποία ο μαθητής πρέπει να δώσει την προσωπική του άποψη.

Τα γραμματικά ή συντακτικά φαινόμενα παρουσιάζονται συνήθως από δύο χαρακτήρες-στίτσα: το ένα παιδί είναι ο επιμελής και καλός μαθητής, είναι αυτός που κρατά και το βιβλίο, ενώ το άλλο παρουσιάζεται σχετικά αδιάφορο και απρόσεκτο. Οι διάλογοι μεταξύ των δύο αυτών χαρακτήρων σκοπό έχουν να παρουσιάσουν το γραμματικό φαινόμενο με τρόπο ανάλαφρο και

κατανοητό. Έτσι, στην τρίτη σελίδα του συγκεκριμένου κεφαλαίου έχουμε την παρουσίαση του παρατατικού της παθητικής φωνής από τους δύο χαρακτήρες, και στη συνέχεια την κλίση μέσα σε προτάσεις με διαφορετικά ρήματα και τις καταλήξεις μέσα στο πλαίσιο-μανιτάρι. Κατόπιν έχουμε τις ασκήσεις. Έχουμε δηλαδή μια σελίδα με κείμενο και ερωτήσεις κατανόησης περιεχομένου και κατόπιν μία ή δύο σελίδες που παραπέμπουν στο γραμματικό φαινόμενο.

Η τελευταία σελίδα κάθε ενότητας αποτελείται από την παρουσίαση των γραμματικών ή των συντακτικών φαινομένων με τρόπο επιγραμματικό, για να μπορεί ο μαθητής να ανατρέχει εύκολα κάθε στιγμή για να δει π.χ. πώς κλίνεται ένα ρήμα στον αόριστο ή να συμβουλευτεί τη λίστα με τα ανώμαλα παραθετικά επιρρημάτων κτλ. Επίσης, στο τέλος αυτής της σελίδας υπάρχει πάντοτε ένα πλαίσιο, στο οποίο είναι γραμμένες οι λέξεις ή φράσεις της ενότητας, τις οποίες κρίνουμε ότι είναι σωστό να τις μάθει το παιδί από άποψη ορθογραφίας, αλλά και εμπλουτισμού του λεξιλογίου του.

Τα κεφάλαια-τεστ αποτελούνται από δύο μέρη και δεν παρουσιάζουν νέα γραμματικά ή συντακτικά φαινόμενα. Στο πρώτο μέρος που εκτείνεται σε 2-4 σελίδες περιέχονται κείμενα μιας πιο ελεύθερης θεματολογίας, συνήθως λογοτεχνικά ή κείμενα από εφημερίδες και περιοδικά, τα οποία στόχο έχουν εκτός από την πρόσληψη κάποιων γενικών και εγκυκλοπαιδικών γνώσεων ή την πρόκληση διαλόγου και συζήτησης στην τάξη, να παίξουν και έναν ρόλο διαλείμματος από τη σφιχτή δομή των υπόλοιπων ενότητων. Π.χ. στην πρώτη σελίδα του πρώτου κεφαλαίου-τεστ –είναι το πέμπτο κεφάλαιο στο βιβλίο–, στο οποίο το θέμα μας είναι το φθινόπωρο, επιλέξαμε ένα ποίημα του Στέλιου Σπεράντζα με τον ίδιο τίτλο.

Στο δεύτερο μέρος υπάρχει τεστ με ασκήσεις ελέγχου κατανόησης και εμπέδωσης των γλωσσικών φαινομένων που επεξεργάστηκαν οι μαθητές στις τέσσερις ενότητες. Οι περισσότερες ασκήσεις είναι ασκήσεις συμπλήρωσης, δηλαδή ο μαθητής καλείται να συμπληρώσει τα κενά των ασκήσεων με τον

σωστό τύπο ή να διαλέξει τη σωστή απάντηση ή να βάλει τα επιρρήματα στη σωστή στήλη ή ακόμη και υπογράμμιση.

Κλείνοντας, θα ήθελα να αναφερθώ και στα άλλα μέλη της ομάδας. Αρχίζω από την κα Ειρήνη Πάντου, η οποία είναι υπεύθυνη για τη σύνταξη και επιμέλεια του μεγαλύτερου μέρους των κειμένων, η οποία δυστυχώς δεν μπόρεσε να παρευρεθεί στο συνέδριο. Μαζί μας έχουμε την κα Ευθυμία Ρήνα-Τσικνιά, η οποία είναι υπεύθυνη για την απαιτητική εικονογράφηση του πρώτου τεύχους με πάνω από 300 σίτσα-εικόνες, αλλά και για τους δύο χαρακτήρες που παρουσιάζουν τα γραμματικά φαινόμενα στο δεύτερο και τρίτο τεύχος, καθώς και για τα διάφορα σίτσα, όπου χρειάστηκαν. Τέταρτο μέλος της ομάδας είναι η κα Αφροδίτη Οικονόμου, η οποία συνεργάστηκε μαζί μας στο δεύτερο τεύχος -ελπίζουμε να συνεργαστεί και στο τρίτο- και ήταν υπεύθυνη για το πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ει μέρους όλης της ομάδας τον επιστημονικό υπεύθυνο του Προγράμματος, καθηγητή κο Αθ. Γκότοβο, ο οποίος μας βοήθησε σε κάθε δυσκολία που αντιμετωπίσαμε και κάλυψε θεωρητικά το όλο εγχείρημα, χαράσσοντας και τους άξονες πάνω στους οποίους έπρεπε να κινηθούμε. Ευχαριστώ.